

Užvenčio parko alėja

Poetiškos prozos puslapiai

Fragmentai iš to paties pavadinimo Juozo Jasaičio straipsnio, išspausdinto knygoje „Šatrijos Ragana. Jau vakaruose užgeso saulėlydžiai“. K., 1996

Šatrijos Raganos prozos upelis prasimušė prie pat XX amžiaus slenksčio ir iš karto sumirgo kitokiomis spalvomis negu kitų ano meto rašytojų kūrybos vilnys. Tai, žinoma, lėmė savita šios kūrėjos asmenybė ir talento prigimtis. (...)

Padėti nuskriaustam, vargstančiam, kenčiančiam žmogui – tiems ankstyvoje jaunystėje užsibrėžtiems tikslams Marija Pečkauskaitė liko ištikima visą gyvenimą. Ypač jai rūpėjo Lietuvos vaikai, jaunimas, jo išsilavinimas ir dora. (...)

Vis dėlto mūsų tautos, mūsų kultūros atmintyje Šatrijos Ragana pirmiausia išliko kaip rašytoja. Jau pirmieji spaudoje pasirodę jos vaizdėliai „Dėl ko tavęs čia nėra?“ (1898), „Jau vakaruose užgeso saulėlydžiai“ (1900), apysaka „Viktutė“ (1903) atkreipė ano meto skaitytojų ir kritikų dėmesį į naują, originalų rašytojos žodį, o vėlesni apsakymai, ypač apysaka „Sename dvare“ (1922), iškėlė Šatrijos Raganą į pirmas mūsų prozos kūrėjų gretas.

Šatrijos Raganos prozoje atpažįstame tą patį laiką bei tikrovę kaip ir Žemaitės, Lazdynų Pelėdos ar Bitės raštuose, tačiau jos vaizduojamam žmogui svarbios kitos vertybės, jo širdį gildo kiti skausmai, jo akys pakeltos į kitas viltingas žvaigždes negu anų rašytojų kūrinuose. Šatrijos Raganai mažiau terūpėjo įtempti turtiniai, socialiniai žmonių santykiai ir iš jų kylančios blogybės. Priešingai, ji vaizdavo, kad vargas išugdo žmogaus atsparumą negandoms, kurios neįveikia jo dvasios giedros („Adomienė“), tuo tarpu pasiturinčios šeimos namuose gali suvešėti dvasios šaltis, susvetimėjimas („Irkos tragedija“). (...)

Apskritai Šatrijos Raganai rūpėjo ne tiek aplinkybių nulemtas žmogaus elgesys, o daugiau vidinės, dvasinės žmogaus nuostatos, jo troškimai ir siekiai. Savo kūrinuose ji nuolat teigia pastovias žmogiškąsias, ypač krikščioniškąsias, vertybes – skriaudžiamo, kenčiančio žmogaus atjautą, pagalbą jam, artimo meilę. Sykiu jos herojės – salono merginos ir moterys veržiasi iš siauros kasdienybės, mažųjų darbų vagos į aukštesnių prasmų, idealų sritį, svarsto

bendresnius žmogaus tikslų, jo santykio su gamta, menu, artimaisiais, tėvyne, netgi mirtimi ir amžinybe klausimus. Šatrijos Ragana pirmoji mūsų prozoje kaip savarankišką ir nelygstamą vertybę iškelia individo dvasią, kuriai kartais ankšta žemiškoji tikrovė ir kuri veržiasi į mistikos erdves. (...)

Aukštindama pastovias dorovines, kultūrinės vertybes, Šatrijos Ragana tamsiomis spalvomis piešė žmones, tas vertybes apleidusius ar jų išsižadėjusius. (...)

Šatrijos Raganos kūrinius palankiai sutiko jos amžininkai, vėliau įvairiom progom ja domėjosi ir džiaugėsi literatūros žinovai. Povilas Višinskis apie impresiją „Kodėl čia tavęs nėra?“ pačiai autorei laiške rašė: „Kiek kartų aš ją skaičiau, visada darė ant manęs didžiausią įspūdį, kožną sykį labiau patiko“. Sofija Kymantaitė 1906 metais „Viktutę“ pavadino mūsų meniškosios prozos pradžia: „„Viktutė“ buvo kaip užsakai – juk šit prasideda pas mus literatūra dailioji“. Įžymiajame Putino literatūros kritikos veikalė „Naujoji lietuvių literatūra“ (1936) apie Šatrijos Raganos kūrybą skaitome tokius žodžius: „Marija Pečkauskaitė yra tokia rašytoja, kuri nuo pat savo darbo pradžios plėtė mūsų literatūros akiratį ir kėlė jos lygmenį... Stiliasu

diapazono ir lankstumo atžvilgiu Pečkauskaitė bene bus turtingiausia mūsų ankstyvesnėje literatūroje... Iš visų senesniosios kartos rašytojų moterų Marija Pečkauskaitė šių dienų skaitytojui yra gyviausia ir įdomiausia“. Apie rašytojos kūrybos dvasią bene gražiausiai bus pasakęs žinomas mūsų išėivijos literatas Juozas Ambrazevičius-Brazaitis: „Šatrijos Ragana laiko veidą atkreipus į Saulę. Ji jaučia gyvenimo skurdą, bet ji nedejuoja. Kas tas skurdas palyginti su Saulės šilumos srovėmis. Saulės spindulių privinuos jos krūtinė, saulės pasiilgimu žiburiuoja

Užvenčio malūnas. Apie 1897 m. Prie užtvankos stovi Marijos mama Stanislava Pečkauskienė

jos akys, Saulės spinduliais gaivinamai kitiems alsuoja jos raštai. Ji tikra vadovė į Kalnus, į Viršūnes!“ Šatrijos Raganos kūrybinį palikimą išsamiai yra ištyrinėję ir įvertinę įžymūs literaturologai Janina Žekaitė, Albertas Zalatorius, Petrė Česnulevičiūtė.